

Sprehodi po knjižnem trgu

Milena Mileva Blažič

Andrej Rozman Roza: Rimuzine in črkolazen.

Ilustriral Zvonko Čoh.
Ljubljana: Mladinska knjiga (Velike slikanice), 2019.

Andrej Rozman je sodobni večnaslovniški avtor (angl. *crossover author*), za katerega lahko sklepamo, da bo etabliran kot sodobni klasik. Kriteriji ali pokazatelji klasikov so inovativnost, reprezentativnost, estetski jezik, enostavnost, otroški pogled, domišljija, večpomenskost in večnaslovniškost (Bettina Kümmerling-Meibauer: *Klassiker der Kinder- und Jugendliteratur*, 1999; *Cross-Writing as a Criterion for Canonicity: The Case of Erich Kästner*, 1999). Rozmanova dela ne temeljijo na t. i. estetiki lepega (Umberto Eco), na visokem, vznesenem poetičnem jeziku, temveč na teoriji karnevala in t. i. estetiki grdega ter se uvrščajo med subverzivno mladinsko književnost. Rozmanova izvirna avtorska poetika je kontekstualno osmišljena, dosledno se odraža tudi v pesniški zbirki *Rimuzine in črkolazen*.

Zbirka vsebuje 35 pesmi, dve sta okvirni: prva, *Jasni v spomin*, izpričuje avtorjev etos, v zadnji, *Hvala vsem, ki to preberete*, pa je nakazan kontakt z bralci. Rozmanova subverzivnost, ki pomeni vzgojo socialnih upornikov, se lahko primerja s subverzivnostjo Roalda Dahla. Slednji je obogatil angleščino za 2000 neologizmov in prav tako je Rozman znatno obogatil slovenščino, zato bi bilo treba narediti tudi Rozmanov slovar, nekaj podobnega, kot so Britanci naredili ob 100. obletnici Dahlovega rojstva. Analiza jezika in intertekstualnosti pokaže, da je Rozman pisec in bralec, saj v besedila

vpleta številne intertekstualne reference. Njegov jezik temelji na izvirni uporabi slogovnih sredstev, in sicer pomenskih (poosebitev, prenesen pomen), stilno-zvrstnih (biblijsko, književno, pesniško, pisarniško, vzneseno, narečno, otroško, pogovorno, nižje pogovorno in žargonsko), ekspresivnih (ekspresivno, evfemistično, ironično, ljubkovalno, nizko, slabšalno, šaljivo, vulgarno) in časovno-frekventnih (starinsko, zastarelo). Neologizmi (česen + čebula = česenbula; marelica + pomaranča = pomarelicanča; čokolada + ladja = čokoladja ...) temeljijo na različnih besedotvornih postopkih, predvsem na sestavljanju besed. Izrazita večpomenskost je med drugim izražena tudi z uporabo enakozvočnic, enakopisnic in enakoglasnic. Rozman spreminja frazeme, npr. v pesmi *Ne skači v besedo*, kar pa seveda ne pomeni nepoznavanja in napačne uporabe, ampak frazeološko prenovitev. V besedilih se realizira t. i. *licentia poetica*, slogovno odstopanje od jezikovne norme, utemeljeno v literarnem kontekstu; prenove so osmišljene, imajo svojo funkcijo in pomenijo inoviranje na ravni igre. Pri opredeljevanju Rozmanovega jezika nam je lahko v pomoč tudi teorija P. B. Armstronga (*Kako se literatura igra z možgani?*, 2015), ki kot bistvene skupne točke nevroznanosti in umetnosti oziroma književnosti navaja igro, harmonijo in disonanco. Slednja je, po Armstrongu, povezovanje z netipičnim, nekompatibilnim, neskladnim, kar bralce motivira k iskanju pomenov, ki jih sprva lahko presenetijo ali celo zmedejo, dokler ne odkrijejo povezave, s katero razrešijo paradoks.

Večnaslovniško pisanje (angl. *crossover writing*) je pri Rozmanu prepoznavno od začetkov njegovega ustvarjanja (*Pesniški almanah mladih*, 1982, *Mlada proza*, 1983, ...) do najnovejših pesniških zbirk (*Pesmi iz galerije*, 2018, *Rimuzine in črkolazen*, 2019), ne glede na literarno zvrst (poezija, proza, dramatika). Za njegovo pisanje so značilni hibridni žanri (Marko Juvan: *Hibridni žanri*, 2017), v vsa svoja besedila pa vpleta tudi humor oziroma humorne elemente, ki temeljijo na konceptu karnevala (Mihail Bahtin: *Ustvarjanje François Rabelaisa in ljudska kultura srednjega veka in renesanse*, 2008). Na podlagi teorije bralčeve identifikacije (H. R. Jauss: *Estetsko izkustvo in literarna hermenevtika*, 1998) je iz analize literarnih likov razvidno, da je avtorju imanentna t. i. ironična identifikacija. Rozmanovi literarni liki so antijunaki, tovrstna literatura pa izziva začudenje, provokacijo, od bralcev zahteva senzibilno zaznavo, kreativnost in kritično refleksijo.

Rozman kot literarno snov predstavlja življenje, ki ga v zbirki transformira v pesniško vsebino, s katero dobi nove vrednote. Literarni liki – osebe (Anže, Jošt, Jasar), poosebljene živali (Gosak, Petelin, Racman), igrače

(hlača, klešča, očala škarja), predmeti (*Moj dežnik je lahko bolan*), narava ("Naj še tako rastemo, ljudje in živali nismo rastline, / saj ko se rodimo in se znebimo popkovine"), pravljici (mojster Pust, vešča) ali izmišljeni liki – so predstavljeni karnevalsko. Pri Rozmanu prevladuje t. i. ljudski smeh, ki temelji na človeškem. Njegove pesmi so demokratične oziroma dialoške narave, vzpostavljajo pluralizem interpretacij in so v nasprotju z monološko absolutizacijo resnice. Pesmi so izraz literarne večjezičnosti, recimo *Našemu jeziku najljubše tuje besede* (burek, cheeseburger, džus, falafel, kola, pica, ravioli, smoothie, špageti, tonik, vafli), obenem pa tudi karnevalske kulture, saj Rozman uporablja značilne karnevalske prvine, na primer gastronomsko utopijo (čokoladja), groteskno telo, hranjenje (*Mokro, slano in prostrano*), karneval (*Ples besed*), pitje (kola, smoothie), izločke ("da se znova navlažita s slino"), toaletne prostore ("V hlačah pa, kot veste sami, / so sami sramežljivi organi"). Te prvine so pogosto izražene s hiperbolizacijo (gromki bas, gromozanska ušesa). Verbalno predstavljeno groteskno telo z okončinami, spodnjimi deli in preoblekami je vizualno poudaril ilustrator Zvonko Čoh. Karnevalski smeh v pesmih je ambivalenten, prazničen, opazna je uporaba samoironije ("Ko sva prišla, sva oba bolnika / takoj pozdravila zdravnika. / On pa je nama najprej odzdravil, / naju potem več mesecev zdravil / in šele včeraj končno pozdravil."). Karnevalskost kot značilnost te pesniške zbirke (pa tudi Rozmanovega pisanja nasploh) prinaša tudi komične verbalne kompozicije, za katere je značilna igra z zvenom ("fant se frajtonarce uči, gospa golobov ne trpi", "žolna želvi") in pomenom oziroma, po Borisu A. Novaku, med dobesednim in metaforičnim pomenom ("Kos ni kos kosu"). Za doseganje verbalnega humorja poleg komplementarnosti z vizualnim humorjem Rozman uporablja tudi kletvice (v tej zbirki jih sicer skoraj ni), parodijo (v pesmi *Skríte živali*: lev – plevel, kit – nakit, krt – krtača, ovca – lovca), priljubljene izreke (*Iz knjige pritožb*), (za)obljube (*Nekaj ti moram povedat*) in slavnostne prizore.

Intertekstualnost je v pričujoči pesniški zbirki mogoče najti v pesmih *Moj dežnik je lahko bolan* (navezava na Elo Peroci), *FEbrrrUAR* (navezava na pesem *Tihotapci* Borisa A. Novaka: pssstihotipci), *Nekaj ti moram povedat* (navezava na Minattijevo *Nekoga moraš imeti rad*), *Ne pogovarjaj se med predstavo* (navezava na pesem *Žabja svatba* Josipa Stritarja) in v pesmi *Črke s krono* (ta se navezuje na *Zgodbe od A do Ž* Polonce Kovač). V pesmi *Ustnici* tematizira prepir delov telesa, kar je znana tema, pojavlja se recimo v Ezopovih basnih, pri Trubarju (*Catehismus sdveima islagama*) in Svetlani Makarovič (*Desna in leva roka*). Razlagalna pesem *Kako nastanejo črke*,

v kateri nastopa tudi učiteljica Pika, se intertekstualno navezuje na *Oblike srca*, *Oblike sveta* in *Oblike duha* Borisa A. Novaka ter na *Piko Nogavičko*.

Rozmanove pesmi so eksplicitno in implicitno družbenokritične; v pesmi *Rastline*, na primer, implicitno kritizira družbeni odnos, razviden tudi iz pojmovanja "invazivne tujerodne rastline", ki ga uveljavlja Ministrstvo za okolje in prostor in ki ne vsebuje in ne upošteva druge perspektive, na primer kulturnih rastlin, ki so Evropo rešile lakote (koruza, krompir idr.). Rozman je "kult tradicije" (Umberto Eco: *Prafašizem*, 1995) kritiziral že v prejšnjih pesniških zbirkah, denimo v pesmi *Intronacionala*, kot primer subverzivnega pesemskega besedila pa lahko iz pričujoče zbirke omenimo pesem *Veščica*, v kateri je (po Ecovi 12. točki iz *Prafašizma*) kritičen do mačizma: "Nakar naenkrat moški, še zmeraj davno nekoč, / niso več prenesli, da imajo ženske tako moč, / in so začeli spletati zgodbe, ki so govorile, / da so vešče hudičeve neveste, ki jih vodijo peklenske sile." Avtor svoje kritično stališče izraža tudi do vzgoje otrok (*Ne pogovarjaj se med predstavo*) oziroma permisivne vzgoje (*Grozljiva zgodba o tem, zakaj ni mogoče imet vsega*), v pesmi *Zmagovalec* pa do narcizma, koncepta kompetitivne družbe, makiavelizma ("in če je treba, goljufa, / nasprotnike spotika, brca, / kriči, če njega kdo okrcra, / in nikomur ne pomaga, / zanima ga le to, da zmaga"). Pesem je kritična tudi do neoliberalizma, ki temelji na *imeti*, ne na *biti*: "proste dni preživlja sam / sredi pokalov in priznanj".

V sklepni pesmi *Hvala vsem, ki to preberete* Rozman ubesedi literarno recepcijo, ki temelji na bralčevem odzivu: "Vsaka moja pesem v črkah spi, / dokler je ta, ki jo prebere, ne zbudi. / In če ga to, kar prebere, vsaj malo zadane / v dušo, srce ali v male možgane [...]". Njegove pesmi, kot sam implicitno nakazuje, vplivajo na bralca simpatetično (duša), katarzično (srce), pa tudi provokativno (antijunak). Rozmanovo poezijo, ki se intertekstualno navezuje na literarno zgodovino, odlikujeta inovacija in večpomenskost, zato je njegova presežna zbirka *Rimuzine in črkolazen*, letos na literarnem festivalu Oko besede nagrajena z večernico, odličen zgled večnaslovniške in izvirne avtopoetike.